

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Писаренко Надії Борисівни на дисертацію Завальнюка Ігоря Вікторовича «Спрошене провадження в адміністративному судочинстві України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми дисертаційного дослідження І. В. Завальнюка є безсумнівною. Такий висновок можна обґрунтувати багатьма обставинами. Але деякі з них заслуговують на особливе виокремлення.

Робота присвячена дослідженню механізмів, які гарантують справедливе, впродовж розумного строку вирішення конфліктів, що виникають у публічно-правовій сфері. Зокрема, йдеться про характеристику та пошук шляхів ефективної реалізації однієї з процесуальних форм адміністративного судочинства – так званого, спрощеного провадження.

Спрощення процесуальної форми саме в адміністративному судочинстві виглядає як надзвичайно важливе завдання. Адже воно (спрощення) сприяє прискоренню розв'язання конфліктних ситуацій між представниками влади й приватними особами, чим, врешті-решт, створює сприятливі умови для здійснення останніми своїх прав та інтересів. Очевидно також, що нескладний для розуміння приватних осіб перебіг подій у суді, робить правосуддя доступнішим, зміцнює довіру до суду.

Кодекс адміністративного судочинства України 2005 року впродовж своєї дії неодноразово зазнав змін. І на сьогодні в його тексті вміщено положення, які дозволяють певним чином спростити провадження по деяких категоріях судових справ. Однак ці положення виникали внаслідок гострої необхідності; їх включенню не передували комплексні теоретичні дослідження, проведення яких сприяло б утворенню виважених нормативних формулювань, під час звернення до яких ані судді, ані приватні особи не стикалися б із труднощами.

В умовах оновлення процесуального законодавства, що відбувається нині, подібні дослідження виглядають вельми вчасними. Результатом роботи, представленої до захисту І. В. Завальнюком, є надання чималої кількості науково обгрунтованих рекомендацій, спрямованих на покращення стану правової регламентації діяльності адміністративного суду, що охоплюється поняттям спрощеного провадження.

Отже, в якості проміжного висновку, можна сказати, що дисертаційне дослідження І. В. Завальнюка характеризується високим рівнем теоретичної актуальності та практичної значущості.

Обгрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Структура роботи та її зміст свідчать про прагнення автора комплексно вирішити завдання дослідження. Чітко проглядається системний підхід до розв'язання проблем, що стосуються його об'єкта та предмета. Дисертант досить вдало визначив мету свого дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стала значна кількість праць вітчизняних фахівців у галузі адміністративного процесуального права, а також загальнотеоретичної юриспруденції інших процесуальних наук, зокрема: В. П. Базова, А. І. Бітова, В. М. Горшеньова, О. В. Зайчука, О. С. Захарової, І. М. Канюки, І. О. Картузової, С. В. Ківалова, І. Б. Коліушка, О. І. Миколенка, П. Є. Недбайла, Ю. М. Оборотова, А. Ю. Осадчого, Ю. С. Педька, В. Г. Перепелюка, Н. Б. Писаренко, О. І. Розума, О. П. Рябченко, О. М. Тадеєвої, Є. А. Таликіна, І. Ю. Татулича, В. М. Трофименка, О. С. Фонової, Н. В. Янюк, Ю. К. Якимовича та ін. Список використаних джерел налічує 307 найменувань, що є свідченням наукової обгрунтованості як самої роботи, так і зроблених внаслідок її виконання висновків та рекомендацій.

Зауважу, що дисертант продемонстрував докорінний підхід до вивчення й аналізу праць представників не тільки науки адміністративного права та про-

цесу, а і представників науки цивільного процесу. Такий підхід є повністю виправданим. Адже, як справедливо убачав ще на початку ХХ ст. професор С. Корф у своїй відомій роботі «Административная юстиция вь России», для побудови адміністративного процесу джерелом і взірцем є процес цивільний, столітні принципи якого мають бути застосовані до адміністративного процесу. На думку професора, по-інакшому й бути не може, «якщо прийняти до уваги духовну спорідненість обох процесів й теоретичну розробленість процесу цивільного». Отже, звернення до наукових здобутків фахівців з цивільного процесу позитивно відзначилося на якості роботи І. В. Завальнюка, суттєво употужнило аргументи, наведені автором на підкріплення висловлених позицій.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання (історико-правового, порівняльно-правового методів, методів системного аналізу, догматичного, статистичного, формально-логічного методів, методів аналізу та синтезу та ін.), що дозволило дисертанту дослідити існуючі проблеми реалізації спрощеного провадження в адміністративному судочинстві в єдності їх соціального змісту і юридичної форми.

Достовірність результатів дисертації І. В. Завальнюка може бути підтверджена також і актом впровадження результатів дослідження у правозастосовну діяльність (довідка впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Одеського окружного адміністративного суду від 18 квітня 2017 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного процесуального права монографічних досліджень, яке присвячено з'ясуванню сутності спрощеного провадження в адміністративному судочинстві й виконано у контексті судової реформи та адаптації національних процесуальних законів до європейських стандартів. Значна кількість результатів дослідження одержана вперше; окремі положення (зокрема, ті, що стосуються виокремлення

ознак та видів, формулювання структури спрощеного провадження. визначення у якості однієї із засад адміністративного судочинства принципа процесуальної економії, встановлення підстав розгляду справ у порядку спрощеного провадження, тощо) дістали подальшого розвитку та удосконалення.

Вивчення дисертаційної роботи дозволило дійти висновку, що її автор обґрунтував низку концептуальних положень, які мають вагоме значення не тільки для розвитку адміністративно-процесуальної науки, а і для розвитку науки адміністративного права, адже питання нормативного регулювання спрощеного провадження як форми розгляду і вирішення публічно-правових спорів не можуть бути розв'язані силами лише однієї галузевої науки та, відповідно, однієї галузі права.

Так, переконливими виглядають аргументи дисертанта на підтримку широкого розуміння спрощеного провадження в адміністративному судочинстві. Однак, повністю логічним видаються і твердження, що досліджуване провадження характеризується обмеженістю застосування: воно придатне тільки для розв'язання тих справ, під час розгляду яких допустимими є скорочення кількості процесуальних дій або системна зміна способу їх вчинення. При цьому загальне скорочення часу розгляду і вирішення справи у спрощеному провадженні є усього-на-всього наслідком оптимізації процесуальної форми і не має самостійного значення як його (провадження) ознаки (сторінки 43, 140-158, 214).

Принадною з наукової точки зору, а також практично корисною є класифікація спрощеного провадження в адміністративному судочинстві за двома критеріями: за змістом та за способом участі в адміністративному процесі осіб, зацікавлених у результаті розгляду справи (сторінки 59, 214-215). Виокремлення за змістом спрощеного позовного провадження та особливого (непозовного) провадження видається надзвичайно вдалим. Адже з урахуванням такої класифікації можна було б згрупувати в оновленому Кодексі адміністративного судочинства України приписи, спрямовані на регламентацію відмінних за метою та за змістовним наповненням спрощених порядків здійс-

нення правосуддя в адміністративних справах. Очевидно, таке групування позитивно вплинуло на правозастосовну практику.

Чітким та обґрунтованим є сформульований дисертантом висновок з приводу того, що через запровадження спрощеного провадження процесуальний статус сторін доповнюється правом обирати форму розгляду справи – ординарну (загальну) чи спрощену (с. 130). Вочевидь, йдеться про можливість закріплення такого права у випадку, коли справу можна вирішити у порядку спрощеного позовного провадження. За іншої ситуації – у випадку звернення до суду суб'єкта владних повноважень із поданням (за термінологією оновленого Кодексу адміністративного судочинства України – із заявою) – закріплення за учасниками процесу права обирати між ординарною (загальною) чи спрощеною формами судочинства не є виправданим. Отже, особливе (неповне) провадження характеризується у цьому сенсі скоріше звуженням процесуальних можливостей учасників процесу, на що справедливо звертає увагу автор поданої на захист роботи (сторінки 153, 156).

Не викликає заперечень твердження дисертанта про те, що, будучи відокремленою процесуальною формою адміністративного судочинства, спрощене провадження, разом з тим, зберігає традиційну структуру, яка відзначається лише деякими особливостями (с. 120). У результаті проведеного дослідження до останніх автором роботи віднесено: відсутність етапу попереднього судового засідання у справах; обмеження процесуальних дій щодо забезпечення належного інформування учасників процесу; відсутність підготовчої частини судового засідання і судових дебатів; в окремих випадках – прийняття рішень без виходу до нарадчої кімнати (с. 105).

Наявність у розглядуваній дисертаційній роботі останніх узагальнень яскраво ілюструють її (роботи) практичну значущість. З огляду на них можна удосконалювати норми процесуального закону; сприйняття подібних узагальнень впливає на належне застосування норм. Практична значущість роботи підкреслюється також присутністю в її тексті конкретних виважених пропозицій щодо внесення змін і доповнень до проекту оновленого Кодексу адміністративного судочинства України (с. 218).

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу І. В. Завальнюка, маю, однак, висловити зауваження щодо окремих її положень.

1. Схильність автора дисертації до розуміння спрощеного провадження у широкому сенсі заслуговує на підтримку. Аргументи дисертанта з цього питання виглядають переконливими. Разом з тим, у роботі спостерігається неузгодженість між визначенням спрощеного провадження і, відповідно, наповненням цього явища й виробленою автором класифікацією видів провадження.

Так, за позицією дисертанта, спрощене провадження в адміністративному судочинстві охоплює письмове провадження, скорочене провадження, особливе (неповне) провадження, провадження у термінових справах (сторінки 39, 48, 51, 214).

Види спрощеного провадження класифіковано за двома критеріями: за змістом (спрощене повне провадження та особливе (неповне)) й за способом участі в адміністративному процесі осіб, зацікавлених у результаті розгляду справи (загальне, письмове, електронне) (с. 59).

Співставлення та аналіз положень оновленого Кодексу адміністративного судочинства України з його поки що чинною редакцією дозволяє констатувати, що спрощене провадження охоплює спрощене повне (скорочене та у термінових справах) й особливе (неповне) провадження. Письмове провадження (так само, як і загальне чи електронне) може бути визначено у процесуальній нормі лише як імовірний або обов'язковий «формат» розгляду справи.

Отже, твердження про те, що спрощене провадження в адміністративному судочинстві охоплює письмове провадження виглядає некоректним.

Наведене уточнення, на мою думку, доцільно враховувати під час групування приписів в тексті Кодексу адміністративного судочинства України: інформація відносно письмового провадження підлягає розміщенню у загальних положеннях; у положеннях, що регламентують спрощене провадження, слід лише відзначувати можливість використання письмового «формату»

розгляду справи. Очевидно, що таке розташування нормативних правил позитивно вплине на адекватне їх сприйняття, а відтак – і на однакове їх застосування.

2. Особливостям реалізації принципів адміністративного судочинства у спрощеному провадженні присвячено один із підрозділів Розділу I роботи. Дисертант слушно відзначає, що спрощене провадження є результатом втілення в адміністративному судочинстві принципу процесуальної економії, пропонує закріпити текстуально цей принцип в оновленому процесуальному законі (сторінки 17-19, 73-76). Щодо інших, визначених у Кодексі адміністративного судочинства України принципів, то автор дослідження стверджує, що їх реалізація у розглядуваному провадженні забезпечена у повному обсязі без значних змін (с. 68). Але поряд із цим, він доходить висновків про особливості реалізації принципів, про обмеженість дії принципів змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування обставин у справі (сторінки 69-72, 134, 139, 215).

Можна погодитися із тим, що у скороченому провадженні втілення окремих принципів адміністративного судочинства зазнає особливостей. З цього приводу було б доцільно визначити, в чому полягають такі особливості, висловити свою точку зору щодо того, як ці особливості можуть бути відображені у положеннях кодексу, спрямованих на регламентацію як спрощеного позовного провадження, так і особливого (непозовного) провадження.

Однак не можу погодитися навіть із припущенням, що принципи змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування обставин у справі зазнають обмежень у спрощеному провадженні. Навпаки змагальність, що виявляється, насамперед, через доказування, диспозитивність, що полягає, насамперед, у можливості формувати самостійно свої вимоги та розпоряджатися ними, потребують у розглядуваному провадженні через дію принципу офіційного з'ясування обставин у справі максимального забезпечення. Отож, виявлення й дослідження механізмів такого забезпечення можуть стати предметом подальших наукових пошуків автора представленої до захисту робо-

ти.

3. Наступне зауваження перегукується із висловленим вище.

Окреслюючи процесуальний статус учасників адміністративного судочинства при застосуванні правил спрощеного провадження, дисертант наголошує на тому, що для такого статусу характерним є суттєве звуження процесуальних можливостей зазначених суб'єктів, у першу чергу, щодо реалізації змагальних процесуальних прав (сторінки 130, 134).

Із таким твердженням можна погодитися, але тільки частково. Дійсно, під час розгляду справи за правилами спрощеного провадження, приміром, стає неможливим запросити у судове засідання свідка чи спеціаліста. Але в адміністративному судочинстві суд уповноважено на визначення кола обставин, які підлягають з'ясуванню задля розв'язання справи, й на отримання/вилучення доказів, що ці обставини підтверджують чи спростовують. Такі дії можуть бути вчинені судом впродовж підготовки справи до розгляду. Таким чином, питання запобігання звуженню процесуальних можливостей сторін під час вирішення справи за правилами спрощеного провадження є питанням дієвості спеціального принципу адміністративного судочинства – принципу офіційного з'ясування обставин у справі.

Підсумовуючи, зазначу, що на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження І. В. Завальнюка ці зауваження суттєво не впливають, оскільки вони мають переважно дискусійний характер.

Висновки та пропозиції, сформульовані в роботі, можуть бути використані для подальшої розробки наукових проблем, пов'язаних з удосконаленням процесуальної форми адміністративного судочинства у напрямку спрощення провадження у справах; у правотворчості – для надання пропозицій щодо удосконалення процесуального закону з питань спрощення порядку здійснення правосуддя у справах адміністративної юрисдикції; в практичній діяльності адміністративних судів – під час вирішення справ, для яких передбачено спрощений порядок розгляду.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисер-

тації, повно викладено у 10-ти опублікованих автором працях у наукових фахових виданнях (у тому числі, в одному зарубіжному). Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження.

На позитивну оцінку заслуговує кількість виступів І. В. Завальнюка на науково-практичних конференціях, яких нараховується 6, що є свідченням готовності дисертанта до наукової дискусії і публічного представлення, а також обґрунтування результатів проведеного дослідження.

Таким чином, дисертація на тему «Спрощене провадження в адміністративному судочинстві України» є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права та процесу. З точки зору актуальності, новизни постановки та вирішення досліджених проблем, теоретичного рівня та практичної корисності, достовірності та обґрунтованості одержаних результатів дане дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а її автор – **Завальнюк Ігор Вікторович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
доцент кафедри
адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

Н. Б. Писаренко

